

**Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
Навчально-науковий юридичний інститут**

Кафедра теорії та історії держави і права

Адамович С.В

Права людини і збройний конфлікт

**Методичні вказівки для здобувачів денної форми навчання Навчально-
наукового юридичного інституту
з питань підготовки самостійної роботи**

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Освітня програма «Право»

Спеціальність 081 Право

Галузь знань 08 Право

Івано-Франківськ

2025

Адамович С.В. Права людини і збройний конфлікт: методичні вказівки для здобувачів денної форми навчання Навчально-наукового юридичного інституту з питань підготовки самостійної роботи (рівень вищої освіти – перший (бакалаврський); освітня програма – «право»). Івано-Франківськ, 2025. 26 с.

Методичні вказівки містять завдання для підготовки самостійної роботи, списки рекомендованої літератури, запитання для самоперевірки. Розрахований на студентів денної форми навчання та викладачів юридичних навчальних закладів

Схвалено на засіданні кафедри теорії та історії держави і права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Протокол № 6 від 23 грудня 2024 р.

Рекомендовано Вченою Радою Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Протокол № 6 від 22.01 2025 р.

Рецензенти:

Микитин Ю.І., заслужений юрист України, професор, кандидат юридичних наук, директор Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Андріюк В.В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

ВСТУП

В умовах російсько-української війни важливе значення має поширення знань із міжнародного гуманітарного права, яке забезпечує захист жертв війни та обмежує засоби й методи ведення воєнних дій. Будучи суто абстрактними в мирний час, норми міжнародного гуманітарного права перетворюються на механізм забезпечення життя та здоров'я під час збройного конфлікту.

Методичні матеріали, завдання та списки рекомендованої літератури для підготовки самостійної роботи, стануть у нагоді для комплексного викладання та формування компетентностей.

Методичні вказівки з курсу сприятимуть засвоєнню **загальних компетентностей**:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;
- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Крім того, формуватимуться спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

- цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи;
  - здатність застосовувати норми та інститути міжнародного публічного права, а також міжнародного приватного права;
  - здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів національного та міжнародного права, розуміння їх правового характеру і значення.

Також методичні вказівки сприятимуть досягненню програмних результатів навчання:

- визначати переконливість аргументів у процесі оцінки задалегідь невідомих умов та обставин;
- знати та розуміти міжнародні стандарти прав людини, положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практику Європейського суду з прав людини;
- застосовувати інститути міжнародного публічного права, а також міжнародного приватного права.

Тема 1. Види збройних конфліктів

1. Міжнародні збройні конфлікти.
2. Не міжнародні збройні конфлікти.
3. Гібридні війни. Інші критерії класифікації.

Література

1. Adamovych, S, Mykytyn, Y, Prystach, L., Savetchuk, N & Kozych, I. (2023). Prospects for Punishing Citizens of the Russian Federation for War Crimes in Ukraine in 2014-2022. *Pakistan Journal of Criminology*. Vol.15, No 02. 227-242.
2. Адамович С. Знищення російськими військами міста Маріуполь зі свідчень внутрішньо переміщених осіб та відкритих джерел/ *Ukraińcy i ich sąsiedzi na przestrzeni wieków: polityka, gospodarka, religia, kultura i życie codzienne / Redakcja naukowa Roman Drozd, Bohdan Halczak. Tom IV. Słupsk–Warszawa: Ukraińskie Towarzystwo Historyczne w Polsce, Akademia Pomorska w Słupsku, 2024. S.329-342.*
3. Адамович С., Микитин Ю. Перспективи притягнення до кримінальної відповідальності росіян за воєнні злочини в Україні в контексті реалізації конституційного права на судовий захист. *Проблеми реалізації норм Конституції України в умовах воєнного стану* (присвячена 30-ій річниці створення Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника): матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Івано-Франківськ, 27 червня 2022 року) / упорядник В. І. Розвадовський. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2022. С.94-106.
4. Адамович С. Покарання рашистів за злочини у війні проти України – превенція для тоталітарних режимів світу. *Філософія української перемоги. Візія Великої України. Матеріали Десятих Банедрівських читань*. Київ: НАЦ «УССД», Українська видавнича справа, 2023. С. 175-185.
5. Адамович С. Притягнення до відповідальності вищого військового і політичного керівництва росії за геноцид проти українців. *Law & Society*. 2022. №6. С.3-10.
6. Адамович С. Псевдореферендуми у вересні 2022 р. на окупованих територіях України щодо входження до складу РФ. *Галичина*. 2024. №37. С.41-48.
7. Базов В.П. *Воєнні злочини*: Навч. посібник. К: Юрінком Інтер, 2008. 336 с.
8. Вступ до міжнародного кримінального права. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-criminal-law>.
9. Біженці в 21 столітті. URL: <https://www.coursera.org/learn/refugees-21st-century>

10. Громовенко К. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів : навчально-методичний посібник / К. В. Громовенко, М. В. Грушко, К. В. Мануїлова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 132 с.

11. Короткий Т., Хендель Н., Козорог О., Єлігулашвілі М., Олександр Войтенко О., Стокоз О., Потапова В., Маєвський В. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право
Онлайн-курс. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+IHLAW101+2021_T3

12. Міжнародне гуманітарне право в теорії та практиці. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-humanitarian-law>

13. Міжнародне право в дії: розслідування та переслідування міжнародних злочинів.
URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action-2>

14. Міжнародне право в дії: путівник по міжнародних судах і трибуналах у Гаазі. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action>.

15. Парадокси війни. URL: <https://www.coursera.org/learn/war>

16. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти : навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О.О, 2018. 208 с.

Запитання для самоперевірки:

1. Що таке міжнародний збройний конфлікт і які його основні ознаки?
2. Які міжнародно-правові акти регулюють ведення міжнародних збройних конфліктів?
3. Які історичні приклади міжнародних збройних конфліктів найбільше вплинули на розвиток міжнародного гуманітарного права?
4. Чим відрізняються неміжнародні (внутрішні) збройні конфлікти від міжнародних?
5. Які типи неміжнародних збройних конфліктів існують (громадянські війни, повстання, боротьба з тероризмом тощо)?
6. Як міжнародне право регулює неміжнародні збройні конфлікти, зокрема через Женевські конвенції та Додаткові протоколи?
7. Що таке гібридна війна і які її основні складові?
8. Які країни та конфлікти в сучасному світі можна вважати прикладами ведення гібридної війни?
9. Які ще критерії класифікації збройних конфліктів існують (за інтенсивністю, характером ведення бойових дій, застосованими технологіями тощо)?
Як розвиток технологій (кіберзброя, автономні системи) впливає на класифікацію сучасних збройних конфліктів?

Тести

1. Що є основною ознакою міжнародного збройного конфлікту?

- а) Участь іноземних добровольців
- б) Збройне протистояння між державами
- в) Використання приватних військових компаній
- г) Протести всередині країни

2. Який міжнародний документ регулює правила ведення міжнародних збройних конфліктів?

- а) Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації
- б) Декларація прав людини
- в) Женевські конвенції
- г) Паризька хартія

3. Чим відрізняється неміжнародний збройний конфлікт від міжнародного?

- а) Відсутністю участі регулярних військових сил
- б) Конфлікт відбувається всередині однієї держави
- в) Учасниками є лише нелегальні збройні формування
- г) Використанням тільки легкої зброї

4. Який з наведених прикладів є міжнародним збройним конфліктом?

- а) Громадянська війна в Сирії
- б) Російсько-українська війна
- в) Партизанська боротьба в Колумбії
- г) Придушення протестів у Гонконгу

5. Які сторони можуть брати участь у неміжнародному збройному конфлікті?

- а) Держави-члени ООН
- б) Уряд і нелегальні збройні угруповання
- в) Тільки миротворчі сили
- г) Лише міжнародні альянси

6. Що є основною особливістю гібридної війни?

- а) Використання лише регулярних збройних сил
- б) Поєднання традиційних військових дій з інформаційною війною, кібератаками та економічним тиском
- в) Ведення бойових дій виключно за межами країни
- г) Відсутність втручання міжнародних організацій

7. Що з наведеного НЕ є прикладом гібридної війни?

- а) Кібератаки на державні установи
- б) Відкрите вторгнення регулярної армії
- в) Поширення пропаганди та дезінформації
- г) Фінансування та підтримка сепаратистських рухів

8. Яке з наведених тверджень є правильним щодо кіберконфліктів?

- а) Вони регулюються Женевськими конвенціями
- б) Вони є одним із елементів гібридної війни
- в) Вони не мають впливу на реальні військові операції
- г) Вони заборонені міжнародним правом

9. Який критерій використовується для класифікації збройних конфліктів?

- а) Кількість учасників
- б) Географія конфлікту
- в) Статус залучених сторін
- г) Усі перелічені

10. Яка збройна операція є прикладом міжнародного конфлікту?

- а) Вторгнення США в Ірак у 2003 році
- б) Війна в Сомалі між місцевими угрупованнями
- в) Боротьба наркокартелів у Мексиці
- г) Громадянська війна в Лівії

11. Яка організація відповідає за моніторинг та аналіз збройних конфліктів?

- а) ЮНЕСКО
- б) Міжнародний кримінальний суд
- в) ООН
- г) ВООЗ

12. Яка особливість характерна для сучасних гібридних конфліктів?

- а) Відсутність традиційних військових операцій
- б) Поєднання військових і невійськових методів тиску
- в) Участь лише приватних військових компаній
- г) Виключно кібератаки без фізичних бойових дій

13. Який вид конфлікту може включати як державні, так і недержавні актори?

- а) Гібридна війна
- б) Лише міжнародні збройні конфлікти

- в) Лише неміжнародні збройні конфлікти
- г) Конфлікт низької інтенсивності

14. Який вид конфлікту часто супроводжується економічними санкціями та політичним тиском?

- а) Гібридна війна
- б) Партизанський рух
- в) Внутрішній конфлікт
- г) Громадянська війна

15. Який з наведених конфліктів можна вважати гібридним?

- а) Війна у В'єтнамі
- б) Анексія Криму у 2014 році
- в) Корейська війна
- г) Друга світова війна

16. Який збройний конфлікт мав як міжнародний, так і неміжнародний характер?

- а) Війна в Афганістані (1979–1989)
- б) Війна за Фолклендські острови
- в) Іспанська громадянська війна
- г) Холодна війна

17. Що таке "конфлікт низької інтенсивності"?

- а) Війна, яка триває менше 6 місяців
- б) Збройний конфлікт із невеликою кількістю жертв
- в) Конфлікт, у якому використовується тільки легка зброя
- г) Конфлікт, який включає терористичні та партизанські методи

18. Яке збройне формування може бути учасником неміжнародного конфлікту?

- а) Армія сусідньої держави
- б) Офіційний уряд
- в) Повстанське угруповання
- г) Міжнародний миротворчий контингент

19. Яке право регулює ведення воєнних дій у збройних конфліктах?

- а) Міжнародне кримінальне право
- б) Торгове право

- в) Міжнародне гуманітарне право
- г) Цивільне право

20. Який фактор НЕ є основною причиною виникнення збройного конфлікту?

- а) Територіальні претензії
- б) Релігійні та етнічні суперечності
- в) Економічна нерівність
- г) Демократичні вибори

Тема 2. Тероризм за міжнародним гуманітарним правом

1. Тероризм в контексті МГП.
2. Юридична кваліфікація тероризму.
3. Міжнародні зусилля з боротьби з тероризмом.
4. Виклики боротьби з тероризмом.

Література

1. Адамович С. Притягнення до відповідальності вищого військового і політичного керівництва росії за геноцид проти українців. Law & Society. 2022. №6. С.3-10.
2. Базов В.П. *Воєнні злочини*: Навч. посібник. К: Юрінком Інтер, 2008. 336 с.
3. Вступ до міжнародного кримінального права. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-criminal-law>.
4. Громовенко К. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів : навчально-методичний посібник / К. В. Громовенко, М. В. Грушко, К. В. Мануїлова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 132 с.
5. Короткий Т., Хендель Н., Козорог О., Єлігулашвілі М., Олександр Войтенко О., Стокоз О., Потапова В., Масвський В. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право Онлайн-курс. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+IHLAW101+2021_T3
6. Міжнародне гуманітарне право в теорії та практиці. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-humanitarian-law>
7. Міжнародне право в дії: розслідування та переслідування міжнародних злочинів. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action-2>
8. Міжнародне право в дії: путівник по міжнародних судах і трибуналах у Гаазі. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action>.
9. Парадокси війни. URL: <https://www.coursera.org/learn/war>

10. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти : навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О.О, 2018. 208 с.

Запитання для самоперевірки:

1. Як міжнародне гуманітарне право визначає тероризм і чим він відрізняється від воєнних дій?
2. Які основні заборони щодо терористичних актів містяться в міжнародному гуманітарному праві?
3. Чи може терористична діяльність кваліфікуватися як воєнний злочин?
4. Чому у міжнародному праві відсутнє єдине загальновизнане визначення тероризму?
5. Які міжнародні документи регулюють боротьбу з тероризмом (наприклад, резолюції ООН, Женевські конвенції, спеціальні конвенції проти тероризму)?
6. Як міжнародне право відрізняє тероризм від збройної боротьби за незалежність або національне визволення?
7. Які основні міжнародні організації відіграють ключову роль у боротьбі з тероризмом?
8. Які заходи вживає ООН у рамках боротьби з тероризмом?
9. Які головні труднощі у міжнародній співпраці щодо протидії тероризму?
10. Як баланс між боротьбою з тероризмом та дотриманням прав людини впливає на міжнародну політику?

Тести:

1. Що таке тероризм у контексті міжнародного гуманітарного права?

- а) Використання насильства для досягнення політичних або релігійних цілей
- б) Легітимний метод ведення бойових дій
- в) Тільки міжнародні напади на цивільних осіб
- г) Спосіб захисту державного суверенітету

2. Який документ є основним у регулюванні міжнародного гуманітарного права?

- а) Статут ООН
- б) Женевські конвенції
- в) Загальна декларація прав людини
- г) Вашингтонська конвенція

3. Яка міжнародна організація займається боротьбою з тероризмом?

- а) ЮНЕСКО
- б) Інтерпол
- в) ВООЗ
- г) Червоний Хрест

4. Який із наведених злочинів може бути пов'язаний із тероризмом?

- а) Напад на військові об'єкти в зоні конфлікту
- б) Використання цивільного населення як заручників
- в) Відкритий напад на військових у бою
- г) Використання хімічної зброї під час збройного конфлікту

5. Чи можна кваліфікувати тероризм як воєнний злочин?

- а) Так, якщо він спрямований проти цивільного населення
- б) Ні, тероризм не регулюється міжнародним гуманітарним правом
- в) Лише якщо терористи використовують військову техніку
- г) Тільки якщо терористи є громадянами однієї країни

6. Який міжнародний договір прямо забороняє тероризм у збройних конфліктах?

- а) Конвенція проти тортур
- б) Женевські конвенції
- в) Римський статут
- г) Гаазькі конвенції

7. Який терористичний акт став приводом для посилення міжнародної боротьби з тероризмом у XXI столітті?

- а) Атака на Всесвітній торговий центр (11 вересня 2001 року)
- б) Теракти в Парижі 2015 року
- в) Вибух у метро Лондона 2005 року
- г) Захоплення заручників у Беслані

8. Як ООН протидіє тероризму?

- а) Видає санкції проти держав, які підтримують тероризм
- б) Веде військові операції проти терористичних груп
- в) Забороняє свободу слова, якщо вона може сприяти тероризму
- г) Регулює діяльність поліції на національному рівні

9. Яке з цих явищ пов'язане з тероризмом у міжнародному гуманітарному праві?

- а) Партизанська боротьба
- б) Використання заручників
- в) Збройний напад на військову базу
- г) Конвенційна війна

10. Яка міжнародна організація розслідує фінансування тероризму?

- а) FATF
- б) ВООЗ
- в) ЮНІСЕФ
- г) МВФ

11. Чи може боротьба з тероризмом порушувати права людини?

- а) Ні, всі заходи боротьби з тероризмом відповідають міжнародному праву
- б) Так, у випадках незаконних арештів або тортур
- в) Тільки якщо використовуються військові методи
- г) Лише в країнах, що перебувають у стані війни

12. Що є головною проблемою міжнародного визначення тероризму?

- а) Різні країни мають власні підходи
- б) Термін «тероризм» не використовується в міжнародному праві
- в) Тероризм вважається внутрішньою проблемою держав
- г) Тероризм визнаний легітимним у деяких випадках

13. Що з наведеного є терористичною діяльністю?

- а) Бойові дії між арміями
- б) Вибух у житловому будинку з політичними цілями
- в) Арешт злочинця поліцією
- г) Протестна демонстрація

14. Що є основною метою терористичних атак?

- а) Захоплення військових баз
- б) Створення паніки та тиску на уряд
- в) Ведення конвенційної війни
- г) Отримання територіальних переваг

15. Яка країна після теракту 11 вересня 2001 року ініціювала "війну з тероризмом"?

- а) Росія
- б) США

- в) Велика Британія
- г) Німеччина

16. Який із наведених злочинів вважається міжнародним тероризмом?

- а) Напад на політичного лідера під час передвиборчої кампанії
- б) Захоплення літака з цивільними пасажирами з вимогами до уряду
- в) Використання військових сил у збройному конфлікті
- г) Відкриття вогню по військовій базі супротивника

17. Який міжнародний договір прямо забороняє викрадення заручників як форму тероризму?

- а) Конвенція про запобігання злочину геноциду
- б) Міжнародна конвенція про боротьбу з викраденням заручників (1979)
- в) Договір про нерозповсюдження ядерної зброї
- г) Європейська конвенція з прав людини

18. Який метод терористи найчастіше використовують для досягнення своїх цілей?

- а) Пряме військове вторгнення
- б) Дипломатичні переговори
- в) Насильницькі акти проти цивільного населення
- г) Політичні маніфестації

19. Які країни найбільше постраждали від тероризму в XXI столітті?

- а) Швейцарія, Норвегія, Канада
- б) США, Ірак, Афганістан
- в) Нова Зеландія, Португалія, Фінляндія
- г) Південна Корея, Японія, Бразилія

20. Яке з наведених тверджень НЕ є характерним для міжнародного тероризму?

- а) Використання насильства для залякування населення
- б) Вимоги зміни політичного режиму
- в) Виключно мирні протести проти влади
- г) Напади на цивільні об'єкти

Тема 3. Права людини і шкода довкіллю під час війни

1. Вплив війни на довкілля.
2. Міжнародне гуманітарне право та захист довкілля.
3. Відшкодування екологічних збитків.

Література

1. Базов В.П. *Воєнні злочини*: Навч. посібник. К: Юрінком Інтер, 2008. 336 с.
2. Вступ до міжнародного кримінального права. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-criminal-law>.
3. Громовенко К. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів : навчально-методичний посібник / К. В. Громовенко, М. В. Грушко, К. В. Мануїлова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 132 с.
4. Короткий Т., Хендель Н., Козорог О., Єлігулашвілі М., Олександр Войтенко О., Стокоз О., Потапова В., Маєвський В. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право Онлайн-курс. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+IHLAW101+2021_T3
  1. Міжнародне гуманітарне право в теорії та практиці. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-humanitarian-law>
  2. Міжнародне право в дії: розслідування та переслідування міжнародних злочинів. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action-2>
  5. Міжнародне право в дії: путівник по міжнародних судах і трибуналах у Гаазі. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action>.
  6. Оцінка шкоди довкіллю від російської агресії. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:ANTS+EDA101+2023_T1/about?utm_source=sendy&utm_medium=email&utm_campaign=email-aprildigest23-shkoda
  7. Парадокси війни. URL: <https://www.coursera.org/learn/war>
  8. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти : навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О.О, 2018. 208 с.

Запитання для самоперевірки:

1. Як військові дії впливають на якість повітря, води та обґрунтувань у зонах бойових дій?
2. Які екологічні наслідки можуть спричинити руйнування нафтобаз і хімічних заводів у зоні бойових дій?
3. Як війна впливає на флору і фауну регіонів, де ведуться бойові дії?
5. Які міжнародні документи захищають довкілля під час збройних конфліктів?
6. Яке значення має Додатковий протокол I (1977) до Женевських конвенцій у контексті захисту довкілля?
7. Які дії під час війни можуть бути кваліфіковані як екоцид згідно з міжнародним правом?

8. Які міжнародні механізми використовуються для оцінки та відшкодування екологічних збитків, спричинених війною?

Тести:

1. Які наслідки для довкілля спричиняє застосування важкої артилерії та вибухівок?
  - а) Поліпшення родючості ґрунтів
  - б) Забруднення ґрунтів та водних ресурсів
  - в) Зменшення біорізноманіття
  - г) б і в
2. Який вид забруднення найбільш характерний для промислових регіонів під час бойових дій?
  - а) Радіоактивне забруднення
  - б) Хімічне забруднення повітря та ґрунтів
  - в) Біологічне зараження
  - г) Світлове забруднення
3. Які наслідки для флори та фауни можуть мати бойові дії в лісах та заповідниках?
  - а) Посилення лісового покриву
  - б) Відновлення біологічної рівноваги
  - в) Знищення рослинності та міграція тварин
  - г) Розширення ареалу рідкісних видів
4. Що таке "екологічна міна сповільненої дії" у контексті війни?
  - а) Новий тип вибухівки
  - б) Довготривале екологічне забруднення через військові дії
  - в) Законодавча норма про відшкодування збитків
  - г) Природна катастрофа
5. Яке з наведених тверджень є правильним щодо впливу війни на водні ресурси?
  - а) Війна не впливає на якість води
  - б) Бойові дії сприяють очищенню вод
  - в) Руйнування інфраструктури спричиняє забруднення водних джерел
  - г) Вода стає менш придатною для використання
6. Який документ регулює захист довкілля під час збройних конфліктів?
  - а) Женевські конвенції
  - б) Гаазькі конвенції
  - в) Статут ООН
  - г) Всі перелічені

7. Яке положення Міжнародного гуманітарного права забороняє завдання надмірної шкоди довкіллю?
- а) Принцип пропорційності
  - б) Принцип комерційної вигоди
  - в) Принцип використання всіх доступних засобів
  - г) Принцип прихованої атаки
8. Які дії щодо довкілля під час війни є воєнними злочинами?
- а) Навмисне руйнування природних ресурсів без воєнної необхідності
  - б) Вирубання лісів для оборонних цілей
  - в) Забруднення джерел питної води
  - г) а і в
9. Який міжнародний суд розглядає справи щодо воєнних злочинів, включно з екологічними?
- а) Європейський суд з прав людини
  - б) Міжнародний суд ООН
  - в) Міжнародний кримінальний суд
  - г) Суд з прав людини у Страсбурзі
10. Чи є обов'язок держав відновлювати довкілля після завершення бойових дій?
- а) Так
  - б) Ні

3. Відшкодування екологічних збитків

11. Яка країна несе відповідальність за екологічні збитки, завдані під час війни?
- а) Держава, що зазнала збитків
  - б) Агресор
  - в) Міжнародна спільнота
  - г) Організація Об'єднаних Націй
12. Які види збитків включаються в поняття "екологічні збитки"?
- а) Знищення фауни і флори
  - б) Забруднення повітря та ґрунтів
  - в) Руйнування природних ландшафтів
  - г) Усі відповіді правильні
13. Який міжнародний механізм може бути використаний для компенсації екологічних збитків?
- а) Міжнародний суд справедливості
  - б) Глобальний екологічний фонд

- в) Міжнародна кримінальна палата
  - г) Паризький кліматичний договір
14. Яке міжнародне право дозволяє вимагати відшкодування екологічних збитків під час війни?
- а) Екологічне право ЄС
  - б) Міжнародне гуманітарне право
  - в) Адміністративне право
  - г) Міжнародне морське право
15. Який екологічний принцип передбачає обов'язок держав вживати заходів для попередження екологічної шкоди?
- а) Принцип превенції
  - б) Принцип реакції
  - в) Принцип компенсації
  - г) Принцип нейтралітету
16. Чи має право цивільне населення вимагати компенсації за шкоду, завдану їхньому довкіллю під час війни?
- а) Так
  - б) Ні
17. Яка міжнародна організація займається збором доказів екологічних злочинів під час війни?
- а) ЮНЕСКО
  - б) Міжнародний кримінальний суд
  - в) Грінпіс
  - г) Червоний Хрест
18. Який фактор ускладнює оцінку екологічних збитків після війни?
- а) Тривалість бойових дій
  - б) Відсутність доказової бази
  - в) Руйнування систем моніторингу
  - г) Усі відповіді правильні
19. Чи можна використати компенсацію за екологічні збитки для відновлення біорізноманіття?
- а) Так
  - б) Ні
20. Яка роль міжнародних екологічних організацій у постконфліктний період?
- а) Спостереження за станом довкілля

- б) Надання технічної допомоги для відновлення
- в) Моніторинг відшкодувань збитків
- г) Усі відповіді правильні

Тема 4 Біженці під час війн

1. Міжнародно-правова основа захисту біженців.
2. Основні права біженців.
3. Виклики в забезпеченні захисту біженців.

Література

1. Базов В.П. *Воєнні злочини*: Навч. посібник. К: Юрінком Інтер, 2008. 336 с.
2. Вступ до міжнародного кримінального права. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-criminal-law>.
3. Басиста І.В. Насильницька передача українських дітей— акт геноциду чи воєнний злочин? Українська воєнна та повоєнна кримінальна юстиція: матеріали ІХ (XXII) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 26–27 жовтня 2023 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів: ЛьВДУВС, 2023. С. 18-64. <https://www.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html>
4. Біженці в 21 столітті. URL: <https://www.coursera.org/learn/refugees-21st-century>
5. Громовенко К. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів : навчально-методичний посібник / К. В. Громовенко, М. В. Грушко, К. В. Мануїлова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 132 с.
6. Короткий Т., Хендель Н., Козорог О., Єлігулашвілі М., Олександр Войтенко О., Стокоз О., Потапова В., Маєвський В. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право
Онлайн-курс. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+IHLAW101+2021_T3
7. Міжнародне гуманітарне право в теорії та практиці. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-humanitarian-law>
8. Міжнародне право в дії: розслідування та переслідування міжнародних злочинів. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action-2>
9. Міжнародне право в дії: пугівник по міжнародних судах і трибуналах у Гаазі. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action>.
10. Парадокси війни. URL: <https://www.coursera.org/learn/war>
11. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти : навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О.О, 2018. 208 с.

Запитання для самоперевірки:

1. Які основні документи регулюють захист прав біженців на міжнародному рівні?
2. Що таке Конвенція ООН про статус біженців 1951 року, і яку роль вона відіграє?
3. Яке визначення поняття "біженець" згідно з міжнародним правом?
4. Які права надає статус біженця відповідно до міжнародних норм?
5. Які країни несуть відповідальність за надання притулку біженцям?
6. Які труднощі можуть виникати у біженців під час пошуку захисту?
7. Чому важливо дотримуватися принципу "невислання" щодо біженців?
8. Які виклики стоять перед країнами, які приймають велику кількість біженців?
9. Як міжнародні організації (наприклад, УВКБ ООН) сприяють захисту прав біженців?
10. Як війни впливають на доступ біженців до медичної допомоги, освіти та працевлаштування?

Тести:

1. Який документ є основоположним для захисту прав біженців?
  - а) Паризька хартія
  - б) Конвенція ООН про статус біженців (1951)
  - в) Гаазька конвенція
  - г) Статут ООН
2. Протокол 1967 року до Конвенції про статус біженців скасував:
  - а) Територіальні обмеження
  - б) Гарантії притулку
  - в) Право на освіту
  - г) Принцип невислання
3. Яка міжнародна організація відповідає за захист прав біженців?
  - а) Міжнародний комітет Червоного Хреста
  - б) ЮНЕСКО
  - в) Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ)
  - г) Міжнародний валютний фонд
4. Яке поняття означає принцип заборони повернення біженців до країн, де їм загрожує небезпека?
  - а) Екстрадиція

- б) Невислання (non-refoulement)
  - в) Реадмісія
  - г) Репатріація
5. Яка декларація ООН додатково закріплює захист прав біженців?
- а) Декларація прав людини (1948)
  - б) Конвенція про геноцид
  - в) Паризька декларація
  - г) Київська хартія
6. Яке з наступних прав гарантоване біженцям згідно з Конвенцією 1951 року?
- а) Право на житло
  - б) Право на освіту
  - в) Право на працю
  - г) Усі відповіді правильні
7. Чи можуть біженці бути позбавлені правової допомоги у країні притулку?
- а) Так
  - б) Ні
8. Біженці мають право на:
- а) Повернення до своєї країни у примусовому порядку
  - б) Захист від дискримінації
  - в) Уникнення юридичних процедур
  - г) Відмову від надання інформації
9. Який документ часто видається біженцям замість національного паспорта?
- а) Паспорт для безвізових подорожей
  - б) Проїзний документ біженця
  - в) Дипломатичний паспорт
  - г) Лист підтвердження
10. Чи мають біженці право на возз'єднання родини?
- а) Так
  - б) Ні
11. Які проблеми можуть виникати у біженців у таборах?
- а) Погані санітарні умови
  - б) Нестача їжі та води
  - в) Відсутність медичної допомоги
  - г) Усі відповіді правильні
12. Який фактор часто ускладнює доступ біженців до медичної допомоги?

- а) Брак фінансування
- б) Відсутність медичних фахівців
- в) Дискримінація
- г) Усі відповіді правильні

13. Чому важливо інтегрувати біженців у суспільство країни притулку?

- а) Для зміцнення економіки
- б) Для запобігання соціальній напруженості
- в) Для захисту прав людини
- г) Усі відповіді правильні

14. Що таке "вторинне переміщення" біженців?

- а) Переміщення між таборами
- б) Повернення до країни походження
- в) Переміщення до третьої країни
- г) Добровільна репатріація

15. Які обставини можуть стати підставою для відмови у статусі біженця?

- а) Наявність серйозного злочину
- б) Загроза національній безпеці країни притулку
- в) Подання неправдивої інформації
- г) Усі відповіді правильні

16. Які країни стикаються з найбільшими викликами через масові потоки біженців?

- а) Розвинені країни ЄС
- б) Сусідні зони конфлікту
- в) Острови Тихого океану
- г) Північна Америка

17. Який тип міжнародної допомоги надається країнам, що приймають біженців?

- а) Гуманітарна допомога
- б) Економічні гранти
- в) Навчальні програми для місцевих громад
- г) Усі відповіді правильні

18. Яке право біженців часто порушується під час воєн?

- а) Право на освіту
- б) Право на медичну допомогу
- в) Право на свободу пересування
- г) Усі відповіді правильні

19. Чим відрізняються біженці від внутрішньо переміщених осіб?

- а) Біженці перетинають міжнародні кордони
- б) Внутрішньо переміщені особи залишаються в межах своєї країни
- в) Внутрішньо переміщені особи не потребують статусу біженця
- г) а

20. Який крок є важливим для забезпечення прав біженців після війни?

- а) Інтеграція у суспільство країни притулку
- б) Добровільна репатріація
- в) Відшкодування збитків
- г) Усі відповіді правильні

Тема 5 Порухення норм міжнародного та національного права російською владою на окупованих українських територіях в сфері освіти

1. Примусова русифікація.
2. Індоктринація молоді.
3. Депортація дітей.
4. Переслідування українських освітян.
5. Руйнування навчальних закладів.

Література

1. Базов В.П. *Воєнні злочини*: Навч. посібник. К: Юрінком Інтер, 2008. 336 с.
2. Вступ до міжнародного кримінального права. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-criminal-law>.
3. Біженці в 21 столітті. URL: <https://www.coursera.org/learn/refugees-21st-century>
4. Громовенко К. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів : навчально-методичний посібник / К. В. Громовенко, М. В. Грушко, К. В. Мануїлова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 132 с.
5. Короткий Т., Хендель Н., Козорог О., Єлігулашвілі М., Олександр Войтенко О., Стокоз О., Потапова В., Маєвський В. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право Онлайн-курс. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+IHLAW101+2021_T3
6. Міжнародне гуманітарне право в теорії та практиці. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-humanitarian-law>
7. Міжнародне право в дії: розслідування та переслідування міжнародних злочинів. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action-2>
8. Міжнародне право в дії: путівник по міжнародних судах і трибуналах у Гаазі. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action>.

9. Парадокси війни. URL: <https://www.coursera.org/learn/war>
10. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти : навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О.О, 2018. 208 с.

Запитання для самоперевірки:

1. Що таке примусова русифікація, і які методи використовуються для її впровадження на окупованих територіях України?
2. Які міжнародні документи порушуються у випадку примусової зміни мовної політики в освітніх закладах?
3. У чому полягає індоктринація молоді, і як вона здійснюється на окупованих територіях України?
4. Як порушується право дитини на об'єктивну та неупереджену освіту під час індоктринації молоді?
5. Якими міжнародними нормами заборонено депортацію дітей з окупованих територій?
6. Чому депортація українських дітей до Росії є воєнним злочином?
7. Які види переслідувань застосовуються до українських освітян на окупованих територіях?
8. Як руйнування навчальних закладів впливає на право дітей на освіту?
9. Які міжнародні конвенції передбачають захист освітніх установ під час збройних конфліктів?
10. Як міжнародна спільнота реагує на порушення прав у сфері освіти на окупованих територіях України?

Тести:

- Що таке примусова русифікація?
  - а) Вільний вибір мови навчання
  - б) Нав'язування російської мови як основної у навчанні
  - в) Підтримка української мови
  - г) Вивчення іноземних мов
- 2. Який міжнародний документ порушується примусовою русифікацією освіти?
  - а) Конвенція ООН про права дитини
  - б) Женевські конвенції
  - в) Європейська конвенція з прав людини
  - г) Усі відповіді правильні
- 3. Який основний метод використовує російська влада для русифікації освіти на окупованих територіях?

- а) Заборона викладання українською мовою
  - б) Вільний вибір мови навчання
  - в) Розвиток багатомовності
  - г) Підтримка українських підручників
4. Що таке індоктринація молоді?
- а) Вільне навчання різним поглядам
  - б) Нав'язування пропагандистських ідей та фальсифікованої історії
  - в) Розвиток критичного мислення
  - г) Підтримка демократії
5. Які методи використовуються для індоктринації дітей на окупованих територіях?
- а) Зміна підручників на пропагандистські
  - б) Введення обов'язкових пропагандистських заходів
  - в) Пропаганда через позашкільні заходи
  - г) Усі відповіді правильні
6. Яке право дітей порушується індоктринацією молоді?
- а) Право на доступ до правдивої інформації
  - б) Право на відпочинок
  - в) Право на свободу пересування
  - г) Право на приватність
7. Депортація дітей з окупованих територій є порушенням:
- а) Конвенції ООН про права дитини
  - б) Женевських конвенцій
  - в) Міжнародного гуманітарного права
  - г) Усі відповіді правильні
8. Яким є воєнний статус депортації дітей?
- а) Адміністративне правопорушення
  - б) Воєнний злочин
  - в) Гуманітарна допомога
  - г) Легальна евакуація
9. Яке основне право дітей порушується під час депортації?
- а) Право на освіту
  - б) Право на життя у сім'ї
  - в) Право на працю
  - г) Право на пересування
10. Які види переслідувань зазнають українські освітяни на окупованих територіях?

- а) Фізичне насильство
- б) Примушування до співпраці
- в) Адміністративні покарання
- г) Усі відповіді правильні

11. Чому російська влада переслідує українських освітян?

- а) Через відмову впроваджувати російську освітню програму
- б) За викладання української історії
- в) Через підтримку українських цінностей
- г) Усі відповіді правильні

12. Який міжнародний документ передбачає захист освітян під час збройних конфліктів?

- а) Женевські конвенції
- б) Конвенція ООН про права дитини
- в) Гаазькі конвенції
- г) Усі відповіді правильні

13. Руйнування шкіл та університетів на окупованих територіях є порушенням:

- а) Женевських конвенцій
- б) Міжнародного гуманітарного права
- в) Права на освіту
- г) Усі відповіді правильні

14. Які наслідки має руйнування навчальних закладів для дітей?

- а) Переривання навчання
- б) Втрата доступу до освіти
- в) Психологічні травми
- г) Усі відповіді правильні

15. Який міжнародний принцип передбачає захист освітніх установ під час війни?

- а) Принцип невислання
- б) Принцип пропорційності
- в) Принцип захисту цивільних об'єктів
- г) Принцип нейтралітету

16. Як руйнування навчальних закладів впливає на місцеву громаду?

- а) Погіршення якості життя
- б) Зростання освітніх прогалин
- в) Зменшення соціальної активності
- г) Усі відповіді правильні

17. Які організації документують воєнні злочини проти освіти в Україні?

- а) ЮНЕСКО
- б) Міжнародний кримінальний суд
- в) ООН
- г) Усі відповіді правильні

18. Чому руйнування освітньої інфраструктури є цілеспрямованою тактикою окупантів?

- а) Для знищення культурної ідентичності
- б) Для обмеження доступу до освіти
- в) Для створення хаосу
- г) Усі відповіді правильні

19. Чи можуть освітяни на окупованих територіях звернутися до міжнародних правозахисних організацій?

- а) Так
- б) Ні

20. Яке право дітей захищається міжнародними угодами, навіть під час війни?

- а) Право на освіту
- б) Право на розваги
- в) Право на військову підготовку
- г) Право на мовчання